

Výskyt a hnízdění čápa černého (*Ciconia nigra*) v Pekle u Nového Města nad Metují

Occurrence of the Black Stork (*Ciconia nigra*) in Peklo near Nové Město nad Metují

Iveta Vránová⁽¹⁾, Josef Vrána⁽²⁾

⁽¹⁾549 21 Česká Čermná 172

⁽²⁾549 21 Česká Čermná 172

Úvod

Populace čápa černého (*Ciconia nigra*), hnízdící v České republice a ve východních Čechách, má v posledních deseti letech stoupající trend.

V okrese Náchod je stav stabilní a pravidelně zde hnízdí asi 7 - 8 párů. V severní části okresu se nacházejí 3 pravidelně obsazovaná hnízdiště (Teplíce nad Metují, Stárkov a Božanov) a hnízdění dalších 2 párů je předpokládáno v Javořích horách (Hynčice a Rožmitál u Broumova). V jižní části bylo hnízdění prokázáno u České Čermné (ŠKALDA 1970), Hustířan (PETERA in KULT 1986 a 1989) a Brzic (DIVIŠ in KULT 1989 a 1990). Dalším hnízdištěm je oblast pekelských lesů u Nového Města nad Metují (DIVIŠ & HROMÁDKO 1978, HROMÁDKO 1981 a VRÁNA & BĚLKA 1992). Předmětem článku je výskyt a hnízdění právě na této lokalitě.

Popis lokality

Komplex pekelských lesů geograficky patří do Středních Sudet a tvoří severní část Náchodské vrchoviny. Rozkládá se mezi Náchodem, Novým Městem nad Metují a Novým Hrádkem a je největší souvislou plochou lesa v jižní části okresu. Hluboká údolí řeky Metuje a levostranného přítoku Olešenky jsou velmi členitá s častými skalnatými výchozy. Rozmezí nadmořských výšek se pohybuje mezi 300 až 640 m.n.m. Jehličnaté porosty s dominancí smrku převládají na velké části území, na příkrých svazích se zachovaly staré porosty suťových lesů, květnatých a bikových bučin. V roce 1997 vyhlásil OkÚ Náchod nejcenější partie za PR Peklo (319,9 ha).

Správně území náleží do okresu Náchod v Královéhradeckém kraji. V mezinárodní síti pro mapování organismů leží v kvadrátu 5663.

Základní údaje o hnízdění

Přehled zjištěných hnízd čápa černého (*Ciconia nigra*) v Pekle u Nového Města nad Metují, zařazení do katastrálních území a porostních skupin, výsledky reprodukce v jednotlivých letech a jména pozorovatelů jsou uvedeny v tabulce. Čísla porostních skupin jsou platná pro období let 1986 – 1995.

Podrobné údaje o hnízdění v minulosti

První doklad o zahnízdění čápů černých v této části okresu pochází z lokality Strážnice v katastru obce Česká Čermná, která je od lesů Pekla vzdálená asi 1 km severovýchodně. V letech 1966 – 1969 zde bylo nalezeno hnízdo ve starém bukovém porostu u státní hranice. Průběh hnízdění a počet vyvedených mlád'at nebyl tehdy sledován. (ŠKALDA in verb.).

V roce 1975 a možná i dříve hnízdil pár ve starém bukovém porostu (524 B 15) v příkrém svahu levé strany údolí Metuje (k.ú. Jestřebí). Hnízdo se nacházelo na vodorovné větvi buku ve výši asi 7 m a ani v tomto případě nebylo podrobněji sledováno (ŠKOP in verb.). Stejně hnízdo znali i zaměstnanci LZ Opočno pánové *ing. Týfa a Balcar* (DIVIŠ & HROMÁDKO l.c.). Na jaře roku 1982 byla provedena podrobná kontrola stanoviště a bylo zjištěno, že hnízdo již neexistuje. Od roku 1985 zde pravidelně hnízdí pár výra velkého (*Bubo bubo*).

V následujícím roce se čápi přesunuli asi o 1,5 km východně do levého svahu údolí Olešenky (k.ú. Jestřebí). Ačkoliv si k hnízdění opět vybrali starý bukový porost (527 C 14), hnízdo tentokrát vystavěli na vrcholu členité skály ve velmi příkrém svahu. Zatímco od paty skály byl prostor hnízda nepřístupný a ve výšce 15 m, přístup ze svahu byl velmi snadný a hnízdo leželo prakticky na zemi. Hnízdění zjistil v roce 1976 pan *Vašek* a uvádí vyvedení pouze jednoho mláděte. V dalších dvou letech proběhlo hnízdění úspěšně, v roce 1977 byla vyvedena 2 mlád'ata (DIVIŠ & HROMÁDKO l.c.) a o rok později 3 mlád'ata. Na jaře 1979 se čápi na hnízdo vrátili a snesli snůšku 3 vajec, která byla začátkem května nalezena opuštěná a rozbitá (HROMÁDKO l.c.). Později bylo zjištěno, že snůšku úmyslně zničili místní rybáři. Naproti přes údolí v porostu 492 C 17 byl nalezen základ dalšího skalního hnízda, jenž patrně pocházel z roku 1980 a který se brzy rozpadl (KALOUS in verb.). Lokalita byla pravidelně kontrolována, ale čápi se na první skalní hnízdo zjištěné na území východních Čech již nikdy nevrátili a v zimě 1995 stavba zcela zanikla. Do porostu se okolo roku 1990 přesunul pár výra velkého (*Bubo bubo*), který v minulosti hnízdil asi 500 m po proudu říčky.

V dalších letech jsme v zájmovém území prováděli intenzivní monitoring hnízdišť dravců a sov, při této činnosti byla kontrolována převážná část starých porostů, hnízdo čápů však nebylo nalezeno. Adultní ptáky jsme sice občas pozorovali, ale do údolí pravděpodobně zaletovali jen za potravou. Na podzim roku 1996 jsme našli hnízdo na Jestřábí hoře (k.ú. Nový Hrádek). Nízká stavba byla umístěná asi 8 m vysoko na slabých větvích silného buku. Strom rostl v zapojeném smrkovém porostu (529 B 6) nedaleko používané lesní komunikace. Hnízdo nebylo v tomto roce již obsazené a domníváme se, že bylo aktivní vlani. Na jaře 1997 zůstalo opět neobsazené a v zimě pod váhou sněhu spadlo na zem.

Podrobné údaje o hnízdění v současnosti

V letech 1999 a 2000 se frekvence pozorování čápů v údolí Olešenky zvýšila a bylo jen otázkou času, kdy bude hnízdění doloženo. Na podzim 2000 jsme obdrželi informaci od místního lesníka o úspěšném vyvedení 3 mlád'at, avšak bez bližšího upřesnění a lokalizace (KOP in verb.).

V březnu 2001 se podařilo prvnímu z autorů hnízdo dohledat. Je postavené na modřínu ve výšce asi 15 metrů. Strom se nachází v okrajové stěně 160 let starého lesa (526 D 15) tvořeného smrkem, modřínem a bukem. Asi 80 m nad hnízdem je porost ukončen vrstevnicově vedenou svážnicí. Příkrý svah levé strany údolí Olešenky má severovýchodní expozici a nadmořská výška stanoviště činí 480 m (k.ú. Jestřebí).

V průběhu hnízdění bylo vykonáno oběma autory celkem 6 visuelních kontrol. Dne 23.03. se na hnízdo dostavil první čáp a 31.03. za velmi chladného počasí odpočívali na okraji již oba ptáci. Další kontrolu jsme provedli 07.04, jeden čáp seděl uprostřed hnízda na snůšce a druhý stál na okraji a čistil si peří. Stativovým dalekohledem jsme zjistili, že se jedná o neznámého jedince. Naposledy jsme lokalitu navštívili koncem měsíce června, kdy na hnízdě stálo 5 zcela vypeřených mláďat. Mladí čápi úspěšně vylétli začátkem července a adultního jedince jsme naposledy pozorovali 01.09.

Návrat ze zimoviště

Přibližný termín návratu čápů černých ze zimoviště byl získán celkem třikrát. V případě příznivého březnového počasí se mohou čápi vrátit na hnízdiště již velmi brzy (1999). V letech s chladným počasím a častými sněhovými přeháňkami přilétají v průběhu poslední březnové dekády (2001) nebo začátkem dubna (1978).

Pozorování z období přiletu:

- 01.04.1978: 1 ex. létající na hnízdišti v údolí Olešenky. (HROMÁDKO l.c.)
 14.03.1999: 1 ex. kroužící mezi 11. a 12. hod. v údolí Olešenky. J. Vrána
 23.03.2001: 1 ex. dosedající na hnízdo v údolí Olešenky. I. Vránová

Souhrn

V článku je popisován výskyt a hnízdění čápa černého (*Ciconia nigra*) v Pekle u Nového Města nad Metují (NA, 5663) z let 1980, 1995, 2000 a 2001 a doplněny informace k již publikovaným údajům z let 1975 až 1979 (DIVIŠ & HROMÁDKO l.c., HROMÁDKO l.c. a VRÁNA & BĚLKA l.c.). Nálezem snůšky nebo mláďat bylo doloženo celkem šest případů hnízdění, z toho pětkrát byla vyvedena mláďata (1 x 1 juv., 1 x 2, 2 x 3 a 1 x 5) a jedna snůška (1 x 3 vejce) byla úmyslně zničena člověkem. Stavby čapích hnízd (4) byly umístěny 2 x na buku, 1 x na skále, 1 x na modřínu a jedno nedokončené hnízdo bylo na skále. V letech 1981 až 1994 čápi v oblasti pravděpodobně nehnízdili a do údolí zaletovali jen za potravou. Mimo roku 1995 byly všechny ostatní případy hnízdění zaregistrovány na území nynější PR Peklo.

Summary

Occurrence and breeding of the Black Stork (*Ciconia nigra*) in the locality Peklo Valley near Nové Město nad Metují (NA, 5663) in 1980, 1995, 2000 and 2001 is described in the article. Furthermore, it completes the data already published in 1975 – 1979 (DIVIŠ & HROMÁDKO 1978, HROMÁDKO 1981 a VRÁNA & BĚLKA 1992). The breeding was proved 6 times in total during 1975 – 2001 by a finding of eggs or young. The young fledged in 5 cases (1x1 juv., 1x2, 2x3 and 1x5). In 1 case, the clutch was deliberately destroyed by man. The nests described in the article (4 in total) were situated on a beech tree (2x), on a rock (1x), on a larch tree (1x). One unfinished nest was found on a rock. In 1981 – 1994 the Black Stork probably did not breed in the locality and used the Peklo Valley as a foraging place only.

Literatura

- DIVIŠ T., HROMÁDKO M., 1978: Nový nález hnízda čápa černého (*Ciconia nigra*) na území navrhované SPR „Peklo“ v okrese Náchod. *Práce a studie, Pardubice, 10: 184.*
- KULT J., 1986: Zpráva o hnízdění čápů (*Ciconia*) na okrese Náchod v roce 1986 a pokyny. *Oběžník Ciconia 9/86. OV ČSOP, Náchod.*
- KULT. J., 1989: Zpráva o hnízdění čápů (*Ciconia*) na okrese Náchod v roce 1989 a pokyny. *Oběžník Ciconia 13/89. OV ČSOP, Náchod.*
- KULT. J., 1990: Zpráva o hnízdění čápů (*Ciconia*) na okrese Náchod v roce 1990 a pokyny. *Oběžník Ciconia 14/90. OV ČSOP, Náchod.*
- HROMÁDKO M., 1981: Zpráva o hnízdění čápů (*Ciconia*) na okrese Náchod do r. 1981. *Ms. - dep. in AOPK Pardubice.*
- ŠKALDA J., 1970: Faunistické materiály z východních Čech I. *Práce a studie, Pardubice, 2: 221-224.*
- VRÁNA J., BĚLKA T., 1992: Inventarizační ornitologický průzkum navrhované SPR Peklo u Nového Města nad Metují. *Ms. - dep. in RŽP OkÚ Náchod.*

ISBN 80-86046-53-2

Tab. 1: Přehled zjištěných hnízd čápa černého (*Ciconia nigra*) v Pekle u Nového Města nad Metují v letech 1975 - 2001.

Tab. 1: Nests of the Black Stork found in Peklo Valley near Nové Město nad Metují in 1975 – 2001.

Rok/ Year	Katastr obce/ Locality	Číslo porostu/ Number of forest growth	Umístění hnízd/ Nest location	Výsledek hnízdění*/ Breeding result*	Poznámka/ Note	Pozorovatel/ Observer
1975	Jestřebí	524 B 15	buk	?	neznámé údaje	Škop, Týfa, Balcar
1976	Jestřebí	527 C 14	skála	? ? 1	úspěšné hnízdi ní	Vašek
1977	Jestřebí	527 C 14	skála	3 2 2	1 neopl. vejce, úspěšné hnízdi ní	Diviš, Hromádko
1978	Jestřebí	527 C 14	skála	? ? 3	úspěšné hnízdi ní	Hromádko
1979	Jestřebí	527 C 14	skála	3 0 0	zničeno rybáři	Hromádko, Diviš
1980?	Ěeská Ěermná	492 C 17	skála	- - -	základ hnízda	Kalous
1995?	Nový Hrádek	529 B 6	buk	?	neznámé údaje	Vrána
2000	Jestřebí	526 D 15	modřín	? ? 3	úspěšné hnízdi ní	Kop
2001	Jestřebí	526 D 15	modřín	? ? 5	úspěšné hnízdi ní	Vránová, Vrána

*) počet vajec ve snůšce, počet vylíhlých a odrostlých mláďat

*) clutch size, number of hatched young, number of fully grown young